

РІШЕННЯ

Спеціалізованої вченої ради ДФ 76.051.023 про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Вербалізація концепту СУМНІВ у англomовному художньому дискурсі» за спеціальністю 035 Філологія «29» травня 2023 року.

Ніжнік Людмила Іванівна народилася 17 грудня 1988 року в селищі міського типу Рогань Харківського району Харківської області, є громадянкою України та має вищу освіту.

У 2010 році закінчила Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича за спеціальністю «Англійська мова і література» та здобула кваліфікацію «Магістр філології, викладач англійської та німецької мов».

15 вересня 2019 р. вступила на денну форму навчання до аспірантури у Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. За період навчання підготувала дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія» та виконала освітньо-наукову програму.

На сьогодні є аспіранткою кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Дисертацію виконано у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (Міністерство освіти і науки України, м. Чернівці).

Науковий керівник – Бялик Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Здобувачка має 13 наукових публікацій за темою дослідження, з них 7 статей у вітчизняних фахових виданнях, одна – у зарубіжному виданні, індексованому в наукометричній базі Web of Science, 2 – у матеріалах і тезах доповідей на наукових конференціях та 3 додаткові публікації.

1. Ніжнік Л. І. Концептуальна метафора для опису концепту СУМНІВ. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. № 25. Том 2. С. 12–17.

URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/25/part_2/2.pdf

2. Ніжнік Л. І. Епістемічні слова та комунікативні стратегії кооперації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13 (81). С. 49–53.

URL : <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3486>

3. Ніжнік Л. І. Епістемічність слів на позначення впевненості / невпевненості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 15 (83). С. 25–29.

URL : https://eprints.oa.edu.ua/8723/1/NZ_Filologija_Vyp_13%2881%29.pdf

4. Ніжнік Л. Вербалізація концепту DOUBT засобами епістемічної модальності. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць*. Серія : Германська філологія. Чернівці : Рута, 2021. Вип. 831-832. С. 240–252.

URL : <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/gp/article/view/207>

5. Ніжнік Л. Епістемічна модальність для вираження сумніву. *Науковий вісник Чернівецького університету :зб. наук. праць*. Германська філологія. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. Вип. 823. С. 179–184.

URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2020_823_35

6. Ніжнік Л. І. Мовні засоби вияву комунікативних інтенцій персонажа у художньому творі. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія»*. Серія : Філологічна. Острог: Вид-во НаУОА, 2014. Вип. 44. С. 207–210.

URL : https://lingvj.oa.edu.ua/nz_vyp_44

7. Ніжнік Л. І. Комунікативні інтенції персонажа в британській художній літературі. *Нова Філологія*. Вип. 60. Запоріжжя, 2014. С. 125–128.

URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2014_60_26

8. Vyalyk V. D., Nizhnik L. I. Epistemic Words on the Confidence Scale. *Academic Journal of Modern Philology*. Wroclaw, 2022. Vol. 15. P. 107–115.

URL : <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000918096700008>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Шабат-Савка Світлана Тарасівна, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор, філологічних наук (10.02.01 – українська мова), професор, завідувач кафедри сучасної української мови філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, дала позитивну оцінку і висловила побажання в перспективі проаналізувати концепт СУМНІВ в аспекті емотивності як лінгвістичної категорії, гіпотетичності як суб'єктивно-модального значення та інтенційності. Під час дискусії поставила декілька запитань:

Питання: У своєму дослідженні ви торкаєтеся питання епістемічної модальності. Скажіть, будь ласка, у якому зв'язку перебуває поняття епістемічної модальності із суб'єктивною модальністю, чи існує зв'язок із об'єктивною модальністю, як взагалі співвідносяться ці модальні значення. Назвіть, будь ласка, вітчизняних науковців та їхні праці, у яких актуалізуються ці важливі та актуальні питання сучасного мовознавства. Концепт СУМНІВ (DOUBT), як ви зауважуєте, реалізується в діалогічному дискурсі різними мовленнєвими актами, зокрема квестивами (24 %). Які все ж таки квестиви превалюють: ті, що їх мовці використовують у власне-питальному значенні, нашаровуючи семантику сумніву на питальне висловлення, чи ті, які лише маркують питальність і увиразнюють експресивність комунікації, указують на кооперативний чи конфліктний тип інтеракції, реалізують емоційність комунікантів?

Осовська Ірина Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, дала позитивну оцінку роботі, зазначивши, що дисертація містить декілька положень, що можуть слугувати підґрунтям дискусії:

Певні критичні міркування викликає назва, адже: 1) вона не віддзеркалює фактично виконані завдання, окреслюючи лише проєкцію вербалізації досліджуваного феномену; 2) авторка порушує концептуальні підвалини когнітивно-дискурсивної парадигми, досліджуючи на тлі англomовного дискурсу концепт СУМНІВ (а не DOUBT); 3) хронологічні рамки дослідження (сучасність) теж не зазначені у назві. Відповідно до назви, досить спрощено виглядає й мета дослідження.

Попри детальний аналіз теоретичного підґрунтя в аспекті структури концепту (с. 34–39), до практичної частини залишається запитання: чим обґрунтоване трактування структури концепту в термінах «поняттєвого та образно-ціннісного аспектів», а також «ціннісно-прагматичного компоненту» (с. 7, 25, 88 та ін.), не зважаючи на фактичне дотримання уявлень про традиційний для лінгвокультурологічного напрямку концептуальних досліджень трирівневий підхід («когнітивне утворення, що охоплює поняттєвий, образний та ціннісний аспект» – с. 35)?

Положення 6, 7, що виносяться на захист (с. 31), не містять нових науково обґрунтованих результатів дослідження а повторюють класичні для когнітивно-дискурсивної лінгвістики твердження щодо сценарних фреймів та стратегічно-тактичних конфігурацій.

Розгляд фреймової структури концепту СУМНІВ (с. 134–150) узагальнюється розміщеною на с. 136 фреймовою моделлю, яка демонструє виокремлені слоти – стереотипні елементи ситуації сумніву та їхню послідовність, представлену графічно стрілками, що очевидно унаочнюють хронологію процесу. Однак, якщо слоти як елементи ситуації представлені здебільшого логічно, то графічна репрезентація послідовності викликає запитання: чому актант відокремлений від емоцій та реакцій (різні слоти), які він переживає, адже як стимулююча емоція, так і рефлексія неможливі поза їх антропоцентром? Видається, що схема потребує графічного вдосконалення.

Питання: 1) У роботі досить побіжно згадані попередні дослідження феномену сумніву. Однак, є згадка про роботу пані Лариси Юровицької, що власне стосувалась саме концепту СУМНІВ. Які положення цієї роботи перегукуються з Вашими? 2) Оскільки Ви активно концентруєтесь на вербалізаторах, а СУМНІВ – це специфічна емоція, яка досить часто глибоко особистісна, має частково негативну модальність, яку, так би мовити, часто недоречно експлікувати, то цей емоційний концепт в багатьох випадках може бути відчутним (наприклад, через натяк), проте не вербалізованим. То видається, що такі глибинні імпліцитні форми сумніву залишилися поза дослідженням. Розсійте мої сумніви, будь ласка. Що Ви можете сказати про такі імпліцитні мовленнєві акти, чи брали Ви їх до уваги та як взагалі розпізнавали?

Заслонкіна Анна Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, не піддаючи сумніву теоретичної та практичної цінності дисертації, вважає за необхідне звернути увагу на певні рекомендації і питання, що потребують додаткового висвітлення або пояснення:

Доцільно згадуючи терміни „хедж”, „хеджинг” у вступі та першому розділі дисертаційного дослідження (с. 24, 40, 41, 110), авторка не обґрунтовує роль і статус цієї одиниці термінологічного інструментарію дисертації з чіткої теоретико-методологічної позиції. Можливо, здобувачці варто було б реінтерпретувати термін „хедж” з оновлених лінгвокогнітивних позицій та оперувати ним, продовжуючи та поширюючи дослідження Дж. Холмз (1986), Р. Лакоффа (1975), Дж. Лакоффа (1973), В. Намарасаєва (1997).

Не зважаючи на те, що на стор. 180 та 187 у відповідних схемах експліцитно представлені стратегії кооперації та конфронтації для вираження концепту СУМНІВ, хотілося би побачити коментар дослідниці з приводу наведених відсотків (аналіз і можливе обґрунтування використання найбільш- і найменш вживаних тактик) в межах описово-аналітичного, індуктивного та порівняльного методів дослідження.

Питання: Оскільки одним з ключових понять Вашого дослідження є "експерієнцер", то на яке із тлумачень цього поняття Ви спираєтесь у своєму дослідженні? Ви розмежуєте поняття "експерієнцер" та "експерієнт" чи ототожнюєте їх? Термінологічний апарат сучасної антропоцентричної парадигми важко уявити без категорії "спостерігач" або "перцептор". Чи розглядали Ви можливість аналізу вербалізації концепту СУМНІВ саме з позиції фігури спостерігача?

Бабелюк Оксана Андріївна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства Навчально-наукового інституту психології і соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Віддаючи належне науковій праці Людмили Ніжнік, вказує на певні дискусійні моменти, що вимагають пильнішої уваги:

1. У тексті дисертації авторка стверджує, що ядерними номінантами концепту СУМНІВ в англійській мові є лексеми *doubt* (n) *doubt* (v), *doubtful* (adj). Варто було б пояснити, чому номінантом цього концепту було обрано українську лексему «сумнів»?

2. Важливо дізнатися, у чому полягає сутність комунікативного підходу до аналізу мовленнєвих ситуацій сумніву, і які саме типи мовленнєвих актів було виявлено?

Питання: Дослідження мовної реалізації концепту СУМНІВ проведено на матеріалі художніх творів британських та американських письменників. У цьому зв'язку виникає запитання: чи можна простежити культурні особливості реалізації концепту СУМНІВ в англійській та американській культурі? Для комунікативних ситуацій сумніву у сучасному англійському художньому дискурсі було виокремлено 10 тем. Прошу пояснити, за якими критеріями вони були виокремлені?

Бистров Яків Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Поряд із загальною високою оцінкою вважає за необхідне зупинитись на окремих міркуваннях і запитаннях, що потребують додаткового висвітлення або пояснення під час захисту та врахування дослідницею в її подальших наукових розвідках:

1. У рецензованій дисертації, зокрема у розділах, що визначають її теоретико-методологічне підґрунтя, спостерігаємо подекуди довільне використання спеціальної термінології. Зокрема, передовсім це стосується використання термінів «лінгвоконцепт», «ядро концепту», які потребують додаткового тлумачення. Так, у першому розділі (с. 37) дисертантка, звертаючись до теоретичних основ концептології проф. А.П. Мартинюк і властивостей концепту на вербальному рівні, вводить поняття «лінгвоконцепт». Чим виправдане введення такого терміна? Чи це означає, що усталене поняття концепту як мисленнєвої одиниці уналежнює його водночас до розряду винятково мовної одиниці? Крім того, потребує пояснення співвідношення понять «концепт» і «ядро поля», оскільки останнє дисертантка визначає як «чуттєво-мисленнєвий конструкт» (с. 87).

2. Як зазначено в дисертації, фактичний мовний матеріал дослідження базується на аналізі корпусу *36 творів сучасної англomовної художньої літератури за останні 30 років*. Відтак, потребує обґрунтування «вихідний оператор», навколо якого будується інтегративне дослідження про вербалізацію концепту СУМНІВ в англomовному художньому дискурсі. За яким критерієм відбувається розмежування текстів і фрагментів художнього дискурсу? І, як наслідок, яка методика виокремлення тем для аналізу комунікативних ситуацій сумніву? Констатація кількості словникових та енциклопедичних дефініцій, кількість епістемічних слів, а також корпус лексичних засобів не пояснюють того, яким було кількісне співвідношення лексичних і граматичних словосполук, які брали участь в об'єктивації концепту СУМНІВ.

3. У різних частинах дисертації її авторка цілком слушно вдається до аналізу феномена хеджингу та обґрунтовує доцільність його використання для аналізу лінгвокогнітивних ознак концепту СУМНІВ і дискурсивних маркерів невпевненості. Крім того, залучення до аналізу хеджів та їх функцій безумовно вигідно підкреслює комунікативний аспект проведеного дослідження. Зокрема, на с. 24 здобувачка розглядає хеджинг у площині невпевненості, що є модальним значенням епістемічної модальності та складником; на с. 110 хеджі пов'язуються із зміною комунікативних ролей, задля ввічливості та збереження обличчя, на с. 149 хеджі постають маркерами апроксимації і використовуються головню для зниження точності висловлення, а на с. 155 дисертантка акцентує на фасилітативній функції хеджингу. Проте ці дискурсивні маркери типово вважаються характерною рисою жіночого стилю мовлення. З огляду на обрані художні тексти хотілося б почути думку дисертантки про те, яку функцію виконує хеджинг у мовленні жінок, адже, як стверджує Дж. Холмс, вони є компонентом стратегії

позитивної ввічливості, метою якої є вияв солідарності зі співрозмовником, а не прагненням підкреслити невпевненість.

4. Не завжди може погодитися із логікою шановної дисертантки при виведенні метафоричних і метонімічних концептуальних моделей та їхньої інтерпретації у дослідженні. Так, на с. 124 у метафорі СУМНІВ Є ПРОТИВНИКОМ сумнівним видається зарахування до метафоричного перенесення словосполучення *uncertainty twisted his gut* у контексті “*Annie was new ground for him, caring for someone the way he did, and the uncertainty twisted his gut*”, в якому йдеться радше про душевні страждання, а не про суперництво. Подібним чином, у який спосіб словосполучення *freezing uncertainty* може актуалізувати концептуальну метонімію НЕСПРОМОЖНІСТЬ ДІЯТИ ОЗНАЧАЄ СУМНІВ (с. 134)?

Питання: Обґрунтовуючи статус концепту СУМНІВ, який визначено об’єктом дослідження, ви зазначаєте, що він є культурно зумовленим для певного історичного етапу розвитку суспільства (с. 3), явищем лінгвокультурним (с. 26), на ціннісно-прагматичному рівні визначаєте важливість його аналізу для англійської лінгвокультури (с. 7), загалом пов’язуєте його з тими ознаками, що закладені у свідомості носіїв англійської лінгвокультури (с. 23), і зокрема – особливостей невпевненого мовлення для англійської лінгвокультури (с. 85). Специфіку якої лінгвокультури розкриває концепт СУМНІВ – носіїв британської чи американської лінгвокультур? На с. 120 конвенційні метафори ви уналежнюєте до художньо-нейтрального дискурсу, тоді як образні метафори – до художнього. Що ви маєте на увазі під образною метафорою? Чи художні метафори у вашій роботі можна вважати індивідуально-авторськими? Наведіть приклади.

На дисертацію Людмили Ніжнік надійшло два звернення. Вони позитивні, але містять окремі запитання та зауваження.

Перше звернення від Мізіна Костянтина Івановича, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання університету Григорія Сковороди в Переяславі. Зазначаючи, що дослідження має наукову новизну та цінність, йому хотілося б уточнити деякі дискусійні моменти в дослідженні. А саме, в чому проявляються, подібності та розбіжності в реалізації досліджуваного концепту в художньому дискурсі стосовно інших видів дискурсу? Які базисні засади використання «шкали впевненості» при дослідженні концепту СУМНІВ?

Друге звернення від Дудка Романа Івановича, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка. Не применшуючи дослідницького здобутку дисертації, вона все ж таки викликає декілька дискусійних питань до роботи. Поясніть обґрунтованість вживання концептуальних підходів фреймів та фреймів-сценаріїв до вивчення різних аспектів реалізації концепту СУМНІВ. З іншого боку, цікаво

було б дізнатись якими критеріями керувалась здобувачка при відборі літератури.

Результати голосування: «За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів

ради,

«Утрималось» 0 членів ради

На підставі результатів голосування та прийнятого висновку разова спеціалізована вчена рада присуджує Ніжнік Людмилі Іванівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Голова спеціалізованої вченої ради
доктор філологічних наук, професор

Світлана ШАБАТ-САВКА

Підпис Шабат-Савка С.Т. засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
" 01 " 06 2023

